

Pedeset godina sovjetskog sela*

Ljudmila V. Tjagunenکو

Pod sovjetskom vlašću sovjetsko se selo korjenito promijenilo. Snažno je porastao tempo poljoprivredne proizvodnje, porastao je standard poljoprivrednika. Umjesto milijuna malih usitnjenih seljačkih gospodarstava nastalo je 49 tisuća krupnih kolhoza i sovhoza, opremljenih suvremenom tehnikom.

Tokom stoljeća seljaštvo Rusije bilo je osuđeno na teški i mukotrpan rad, bijedu i političku obespravljenuost.

U predrevolucionarnoj Rusiji materijalni položaj seljaka bio je neobično težak. Prema podacima o budžetima 66 seljačkih gospodarstava u Voronješkoj guberniji, koje Lenjin analizira u djelu »Agrarno pitanje u Rusiji krajem XIX stoljeća«, prosječni godišnji čisti prihod jednog gospodarstva iznosio je 48 rubalja i 44 kopjejeke, a suma raznih poreza i davanja 34 rublje i 35 kopjejeke. Dakle, porezi i davanja činili su 70% čistog prihoda seljačkog gospodarstva.

Da bi vezao kraj s krajem i osigurao egzistenciju svoje porodice, seljak je bio prisiljen da sa ženom i djecom radi od jutra do sutra. Kulturni nivo života tadašnjeg sela bio je vrlo nizak. Ogromna većina seljaštva bila je nepismena. Medicinska zaštita seoskog stanovništva gotovo nije postojala.

Opisujući uvjete života prije revolucije V. I. Lenjin je pisao: »Ruski je seljak bio pritisnut dugovima, porezima i kapitalističkom eksploatacijom do tako bijednog, gladnog nivoa života, koji za Evropu izgleda nevjerovatnim. Ovome sličan socijalni tip tamo nazivaju pauperima«.¹

Velika oktobarska revolucija bitno je izmijenila položaj sela. Jedan od prvih dokumenata proleterske revolucije bio je Dekret o zemlji. Pravo privatnog vlasništva na zemlju zauvijek je zamijenjeno općenarodnim državnim vlasništvom. Zemlja koja je bila u posjedu spahija, manastira i feudalaca predana je u besplatno korištenje radnim seljacima. Seljaci su dobili od sovjetske vlasti, osim zemlje koju su ranije posjedovali, više od 150 mln hektara površine.² Kasniji dekreti sovjetske vlasti sadrže niz ekonomskih mjera

* Autorica ovog rada je kandidat ekonomskih nauka i radi pri Akademiji nauka SSSR. Nedavno je neko vrijeme provela u Jugoslaviji i studirala naše agrarne probleme. Za jubilej pedesetogodišnjice Oktobarske revolucije odazvala se molbi naše redakcije da za »Sociologiju sela« napiše prilog o promjenama u sovjetskom selu.

¹ V. I. Lenjin, *Polnoje sobranije sočinienij*, tom 17, str. 115.

² *Strana Sovjetov za 50 let*, Izdateljstvo »Statistika«, Moskva 1967. str. 115. Svi drugi podaci čiji se izvor izričito ne spominje uzeti su iz ove publikacije.

usmjerenih na pružanje svestrane pomoći radnom seljaštvu i to putem odobravanja kredita, prodaje poljoprivrednih alatki, smanjenja poreza za siromašne seljake, ograničavanja kulacizma. Međutim, sitno gospodarstvo nije moglo na radikalni način izmijeniti položaj seljaka. Izlaz je bio u prelasku seljaka na kolosijek krupnog socijalističkog gospodarstva. Poslije osvajanja vlasti od strane radničke klase, na osnovu oživotvorenja lenjinskog kooperativnog plana, uspješno je riješen težak zadatak — prelazak milijuna sitnih i naj-sitnijih seljačkih gospodarstava na put socijalizma.

Prelazak sovjetskog sela ka krupnom socijalističkom gospodarstvu označava revoluciju ne samo u ekonomskim odnosima, nego i u svim oblastima seljačkog života. Kolektivizacija je potpuno likvidirala eksploatatorsku klasu kulaka. Individualna sitna i srednja gospodarstva, kojih je 1927. godine bilo 28,7 milijuna, udružili su se u kolhoze.

Tabela 1

Broj poljoprivrednih poduzeća i gospodarstava prije masovne kolektivizacije i danas

	1927. g.	1940. g.	1950. g.	1966. g.
Kolhozi* (u tisućama)	14,8	236,9	123,7	37,1
Sovhozi (u tisućama)	1,4	4,2	5,0	12,2
Individualna seljačka gospodarstva (u mln)	23,7	3,6	0,7	0,04
Gospodarstva kulaka (u mln)	1,1	—	—	—

* Smanjenje broja kolhoza nastalo je zbog njihova ukрупnjivanja, ali također i zbog preobrazbe jednog dijela kolhoza i sovhoza po odluci opće skupštine kolhoza.

Kolhozi i sovhozi predstavljaju krupna visokomehanizirana poduzeća za poljoprivrednu proizvodnju. U 1966. godini jedan kolhoz je u prosjeku objedinjavao 417 kolhozni gospodarstava, 2,3 tisuća hektara sjetvene površine, 1072 grla krupne rogate stoke i 41 traktor. Vrijednost osnovnih proizvodnih fondova na jedan kolhoz danas prosječno iznosi 829 tisuća rubalja. Sovhoz je, s druge strane, u prosjeku imao 651 radnika, 7,3 tisuće hektara sjetvene površine, 2071 grlo krupne rogate stoke i 114 traktora. Prosječna vrijednost osnovnih proizvodnih fondova bila je 2,1 mln rubalja.³

U usporedbi s 1913. godinom poljoprivredna je proizvodnja porasla gotovo tri puta, a produktivnost rada — 4,4 puta.⁴

Tabela 2

Porast proizvodnje žita, mesa i mlijeka (Prosječno godišnje u mln tona)

Godina	Žito	Meso	Mlijeko
1909—1913. (u današnjim granicama SSSR-a)	72,5	4,8	28,8
1924—1928.	69,3	4,2	29,3
1936—1938.	77,4	4,0	26,5
1946—1950.	64,8	3,5	32,3
1951—1955.	88,5	5,7	37,9
1956—1960.	121,5	7,9	57,2
1961—1965.	130,3	9,3	64,7
1966.	171,2	10,8	76,0

³ *Seljskaja žiznj*, 10/X 1967.

⁴ Izvor: *Pravda*, 15. X 1967.

U kolhozima, sovhozima i drugim državnim gospodarstvima koncentrirana je gotovo sva proizvodnja žita, sirovog pamuka, šećerne repe kao i značajne količine drugih vrsta proizvoda. Na okućnicama kolhoznika, radnika i službenika proizvode se za osnovne lične potrebe krumpir, povrće i stočarski produkti.

Ukupno učešće socijalističkog gospodarstva (uključujući i okućnicu kolhoznika, radnika i službenika) iznosilo je 100% poljoprivredne proizvodnje.

Svojevremeno je Lenjin maštao o 100 tisuća traktora za selo. Početkom 1967. godine poljoprivreda je raspolagala s milijun i 660 tisuća traktora (u preračunu na jedinice od 15 KS — 3 milijuna i 233 tisuće), 531 tisuću kombajna-žetelica, više od milijun teretnih kamiona i drugih suvremenih mašina.⁵

Do revolucije u zemlji je bilo malo agronoma, zootehničara, veterinara. 1928. godine bilo ih je 58 tisuća. Krajem 1966. godine ukupan broj specijalista s visokim, višim i srednjim specijalističkim obrazovanjem u poljoprivredi iznosio je 745 tisuća, od čega s poljoprivrednim obrazovanjem — 510 tisuća. U kolhozima i sovhozima rade mnogobrojniiskusni kadrova koji se brinu o mehanizaciji, obrazovani kako na učilištima profesionalno-tehničkog obrazovanja, tako i neposredno u praksi — u kolhozima i sovhozima. U poljoprivredi je 1967. godine bilo 3.293 tisuća traktorista-mašinista, kombajnera i šofer.⁶

Većina rukovodilaca poljoprivrednih poduzeća također ima posebno obrazovanje. Tako 69,9% predsjednika kolhoza i 91,8% direktora sovhoza imaju srednje, više ili visoko poljoprivredno obrazovanje.

U Ukrajini 78,5% predsjednika kolhoza su diplomirani specijalisti, u Uzbečkoj i Kazahstanskoj SSR — 77,6%, u Moldaviji — 90,2%. U zemlji je izraslo na tisuće sposobnih, talentiranih organizatora kolhozne i sovhozne proizvodnje, istinskih majstora tog posla.

Socijalistička rekonstrukcija poljoprivrede dovela je do bitnih promjena uvjeta rada. Rad poljoprivrednih radnika sve više postaje neka vrsta industrijskog rada. Danas su poljoprivredni poslovi u kolhozima većinom mehanizirani, u mnogima uveden je rad u dvije smjene, što je kolhozniku omogućilo skraćenje radnog dana. Dok je u carskoj Rusiji dužina seljačkog radnog dana iznosila 11 sati, a ljeti i do 16 sati, sada kolhoznici u kolektivnoj ekonomiji rade 8 sati dnevno.

Tabela 3

Porast realnih dohodaka seljaka SSSR-a u odnosu na dohotke seljaka dorevolucionarne Rusije

	Koliko puta više 1966. g. u odnosu na 1913. g.
Novčani i prirodni dohoci seljaka od društvenog i ličnog gospodarstva po odbitku poreza i dažbina (po jednom radniku)	6,4
Realni dohoci seljaka od poljoprivrede (uračunava se besplatna obuka i liječenje, mirovina i druge isplate i davanja na račun države)	8,5

Povećanje prirodnih i novčanih dohodaka od poljoprivrede svjedoči o tome da je agrarna politika koju je vodila sovjetska vlada, bez obzira na

⁵ *Ekonomika seljskogo hozjajstva*, No 6, 1967.

⁶ *Trud*, 8. IX 1967.

negativno djelovanje objektivnih poteškoća u nekim periodima, osigurala ozbiljno uvećanje dohotka kolhoznika.

U prvim godinama sovjetske vlasti glavni izvor dohodaka seljaka bilo je lično gospodarstvo, a sada je to kolektivno gospodarstvo.

Na osnovu odluka septembarskog (1953. g.) i martovskog (1965. g.) plenuma CK KPSS provedeno je niz mjera koje su imali ogromno značenje za dalji rast poljoprivrede i podizanje materijalnog blagostanja radnika.

Postavljanje čvrstih planova, povećanje osnovnih cijena za niz ratarskih i stočarskih proizvoda, sistem otkupa iznad plana proizvedenih količina po povišenim cijenama i slično, omogućili su da kolhozi i sovhozi u prošloj godini ostvare 6,5 milijardi rubalja dopunskih dohodaka. Dobit sovhoza porasla je za 1720 milijuna rubalja.

Zbog porasta dohodaka seoskog stanovništva promet robe u seoskim trgovinama raste iz godine u godinu. U seoskim je naseljima značajno povećana prodaja proizvoda široke potrošnje, kao što su šećer i slastičarski proizvodi, tkanina, odjeća, obuća. Osobito brzo raste prodaja roba kulturnog i životnog standarda: satova, radio-aparata, televizora, hladnjaka, motocikla, automobila. Osnovni oblik trgovačkog sistema u selu je potrošačka kooperacija.⁷ Danas u usporedbi s 1936. godinom trgovačka se mreža raširila za 2,5 puta, a broj specijaliziranih trgovina za seoske potrepeštine porastao je 13,6 puta. Stvorena je široka mreža specijaliziranih trgovina tkaninama, odjećom i obućom.

U našoj se zemlji velika važnost pridaje naknadi za rad, kako radnika tako i kolhoznika, jer od toga ovisi daljnji razvitak cjelokupne proizvodnje.

Posljednjih godina znatno su se povećale zarade radnika i zaposlenih u selu. Prosječna plata radnika i službenika u sovhozima i sličnim poljoprivrednim poduzećima povećala se od 58,1 rubalja u 1958. godini na 74,1 rubalja u 1965. godini ili gotovo za 40%. Ostvareno je i značajno povećanje plata scoških učitelja i liječnika.⁸

Za podizanje realnih dohodaka veliko značenje imalo je sniženje poreskih obaveza koje je započelo u prvoj polovici 50-tih godina. Prije svega to se odnosi na smanjenje poljoprivrednih poreza kolhoznicima (za 2,5 puta). Okućnice kolhoznika oslobođene su obaveznih isporuka mesa, mlijeka, krumpira i drugih proizvoda. Izmijenio se i poreski sistem u odnosu na okućnice kolhoznika i ustanovljeni su stalni iznosi poreza u odnosu na zemljišnu površinu, a odbačen je princip dohotka prema vrstama poljoprivrednih kultura.

Za radnike i službenike koji rade u selu veliko je značenje imalo podizanje minimalnog nivoa plata od 1. januara 1957. godine i to od 27 na 40—45 rubalja mjesečno.⁹

Iste godine je septembarski plenum CK KPSS izglasao nove mjere za podizanje životnog standarda. Od 1. januara 1968. godine plate radnika i službenika u svim granama privrede ne smiju biti ispod 60 rubalja. S druge strane, stvarna zarada velikog broja radnika i službenika povećala se također zbog smanjenja obaveznih doprinosa na plate između 61 i 80 rubalja mje-

⁷ Potrošačka kooperacija — to je socijalistička kooperacija zasnovana na društvenom kolektivnom vlasništvu. Na udio potrošačke kooperacije koja se ostvaruje u selu otpada oko 30% maloprodaje u državnoj i kooperativnoj trgovini.

⁸ *Ekonomika seljskog hozajstva*, No 3, 1967.

⁹ Isto.

sečno. Materijalni položaj gotovo svake porodice je ojačan. Samo povećanje plata radnika i službenika u državnim poljoprivrednim poduzećima godišnje iznosi oko 700 milijuna rubalja.¹⁰

Radi uklanjanja razlika između sela i grada, a također i između raznih rajona naše velike zemlje, naslijeđenih od carske Rusije, koriste se društveni potrošni fondovi. U SSSR-u su u 1966. g. u usporedbi sa 1913. godinom prema približnim proračunima, razna davanja, olakšice, pomoći porodicama s više djece, rashodi za besplatnu obuku, medicinske i druge vrste socijalnih i kulturnih usluga na jednog radnika porasli za 50 puta.

Veliko značenje za porast realnih dohodaka seljaka imalo je uvođenje državnog penzionog osiguranja kolhoznika. Penziono i socijalno osiguranje ostvaruje se na teret državnih sredstava, djelomično i na teret kulturnih i društvenih organizacija, a namiču se, naravno, iz doprinosa na plaće zaposlenih.

Odlukom septembarskog plenuma za kolhoznike je određena ista dob za ostvarivanje starosne penzije, kao i za većinu radnika i službenika: muškarci — 60, a žene — 55 godina. Zbog toga će se broj od 8,5 milijuna kolhoznika koji su početkom 1967. godine primali penziju u 1968. godini povećati za još 2,5 milijuna. Razmatra se također i povećanje minimalnih penzija kolhoznika: invalidnina prve za 66 posto, a invalidnina druge kategorije za 30 posto.

Povećanjem plata porasla je i štednja seoskog stanovništva, osobito posljednjih godina. Štedni ulozi seoskog rasli su brže nego kod gradskog stanovništva: u periodu od 1960. do 1966. godine kod seoskog za 2,4 puta, a kod gradskog za 1,7 puta.

Prije oktobarske revolucije u selima i nije bilo medicinskih usluga: nerazdvojni suputnici gladi, bijede i neznanja bile su bolesti i masovne epidemije, visoka smrtnost djece. Od prvih godina sovjetske vlasti vlada je na sebe preuzela brigu o čuvanju i stalnom poboljšanju zdravlja sveg stanovništva.

Svim je građanima dostupna besplatna medicinska usluga. U slučaju bolesti do ponovnog uspostavljanja pune radne sposobnosti daju se naknade od 30 do 100% od plate, ovisno od radnog staža. Već početkom 1960. godine broj liječnika na selu se u odnosu na 1913. godinu povećao za 5,6 puta, a broj bolničkih kreveta — 6,3 puta. (Treba napomenuti da se u međuvremenu broj seoskog stanovništva smanjio za više od 20%).¹¹

Brzo se mijenja i vanjski izgled sela. Samo za posljednje dvije godine u selu je sagrađeno oko 15 milijuna kvadratnih metara stambene površine, školskog prostora za milion učenika, predškolskih dječjih ustanova s gotovo 300 tisuća mjesta, bolnica s 20,7 tisuća kreveta, veliki broj klubova, biblioteka, zanatskih uslužnih radnji i raznih drugih objekata kulture i standarda.

U predrevolucionarnoj Rusiji nepismeno je bilo gotovo tri četvrtine stanovnika. Pismenost seoskog stanovništva, kojeg je inače bilo više od 80% od ukupnog, bila je mnogo niža nego kod gradskog stanovništva. Zahvaljujući velikim naporima koji su činjeni u borbi protiv nepismenosti, velikim sredstvima uložanim u izgradnju škola, biblioteka, klubova itd., masi jeftinih i dostupnih knjiga, novina i časopisa koji stižu u selo, Sovjetski Savez je postao zemlja bez nepismenih.

Prema popisu stanovništva od 1959. godine 98,7% gradskog i 98,2% seoskog stanovništva u dobi od 9 do 49 godina bilo je pismeno.

¹⁰ *Trud*, 8. X 1967.

¹¹ *Ekonomika seljskogo hozjajstva*, No 3, 1967.

Tabela 4

Pismenost seoskog stanovništva SSSR-a u dobi 9—49 godina (postotak pismenih)

Godina	Ukupno	Muškarci	Žene
1897.	28,8	35,5	12,5
1926.	50,6	67,8	35,4
1939.	84,0	91,6	76,8
1950.	98,2	99,1	97,5

Izvori podataka: Popisi stanovništva 1897, 1926, 1939. i 1959. god.

Danas se u seoskim osnovnim, nepotpunim srednjim i srednjim školama obrazuje 21,6 milijuna ljudi, odnosno polovina svih učenika u zemlji.¹²

Prije revolucije samo su predstavnici privilegiranih klasa imali srednje i više obrazovanje, dok sada u sovjetskoj Rusiji na svakih tisuću kolhoznika ima 330 ljudi koji imaju srednje i više obrazovanje.

U Sovjetskom Savezu je osigurana politička i ekonomska ravnopravnost žena. Gotovo potpuno je likvidirana vjekovna materijalna i kulturna zaostalost žene-seljanke. U ukupnom broju zaposlenih žene čine 43% (1928. g. 24%).

1966. godine 129 tisuća agronoma, zootehničara i veterinarara bile su žene, što je 40% od ukupnog broja tih specijalista.

Da bi žena stekla što veću mogućnost aktivnog učestvovanja u društvenoj proizvodnji sagrađen je veliki broj dječjih jaslica i vrtića.

Dakle, selo je u pedeset godina sovjetske vlasti postiglo velike uspjehe. No ostalo je još mnogo toga da se uradi, o čemu govore Direktive XXIII kongresa KP SS. Poljoprivreda će se razvijati još bržim tempom, povećavat će se dohoci kolhoznika, radnika i službenika zaposlenih u poljoprivredi, poboljšat će se kulturne, društvene i medicinske usluge u selu. Velik korak naprijed u približavanju životnog nivoa sela i grada bit će realizacija zadatka petogodišnjeg plana (1966—1970).

(S ruskog preveo *Vlado Puljiz*)

Summary

FIFTY YEARS OF SOVIET RURAL DEVELOPMENT

The article discusses the achievements of the Soviet authorities in the transformation of rural life and the expansion of agricultural production over the past fifty years.

Collectivization has erased the old class structures and opened prospects for modern large-scale production. The standards of living of the peasants have gone up and there have been spectacular results in the cultural advancement of the rural population (in comparison with the late 19th c., when about 70 per cent of the rural population was illiterate, there are practically no illiterate people left today). Growing mechanization, experts, social and health insurance of kolkhoz members, and increased real incomes is proof that the inherited difference between the living standards of urban and rural communities in the first country of socialism is rapidly diminishing.

Резюме

ПЯТЬДЕСЯТ ЛЕТ СОВЕТСКОЙ ДЕРЕВНИ

В этой статье предьявляются результаты которые достигло советское правительство в течение пятидесяти лет преобразования деревни и повышения уровня сельскохозяйственного производства.

¹² *Ekonomika seljskogo hozjajstva*, No 3, 1967.

Коллективизацией деревни стерты старые классовые структуры и появилась возможность для развития крупного современного производства. Стандарт деревни повысился, а особенно значительными являются результаты достигнутые в культурном развитии сельского населения. (В конце прошлого столетия около 70% сельского населения оказалось неграмотным, а теперь практически неграмотных нет). Повышенная механизация, специалисты, социальное страхование и здравоохранение колхозников, свидетельствуют о том что унаследованный разницей в стандарте деревни и города в первой стране социализма все больше уменьшается. В статье показаны многие значительные статистические данные.